

Mariusz Jakosz

**WARTOŚCIOWANIE
W INTERNETOWYCH KOMENTARZACH
DO ARTYKUŁÓW PRASOWYCH DOTYCZĄCYCH
STOSUNKÓW NIEMIECKO-POLSKICH**

PRÓBA ANALIZY PRAGMALINGWISTYCZNEJ

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu Śląskiego
KATOWICE 2016

**Wartościowanie
w internetowych komentarzach
do artykułów prasowych
dotyczących stosunków niemiecko-polskich
Próba analizy pragmalingwistycznej**

NR 3442

Mariusz Jakosz

**Wartościowanie
w internetowych komentarzach
do artykułów prasowych
dotyczących stosunków niemiecko-polskich
Próba analizy pragmalingwistycznej**

Redaktor serii: Językoznawstwo Neofilologiczne
Maria Wysocka

Recenzenci

Beata Mikołajczyk

Waldemar Czachur

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział 1	
Etniczne sądy wartościujące	13
1.1. Cechy etnicznych sądów wartościujących	13
1.2. Motywy wyrażania etnicznych sądów wartościujących	16
1.2.1. Potrzeba szybkiej orientacji w kompleksowym świecie	16
1.2.2. Potrzeba separowania i dystansowania się grupy własnej od obcej	17
1.2.3. Potrzeba umacniania tożsamości społecznej w obrębie grupy własnej	18
1.2.3.1. Dowartościowywanie grupy własnej	18
1.2.3.2. Pomniejszanie wartości grupy obcej przez grupę własną	19
1.2.4. Potrzeba obrony własnej grupy i usprawiedliwiania dyskryminacji innych	20
1.2.5. Konflikty etniczne	21
1.3. Podsumowanie	25
Rozdział 2	
Etniczne sądy wartościujące o charakterze stereotypowym na przykładzie stosunków niemiecko-polskich	27
2.1. Sądy Niemców o Polsce i Polakach	27
2.2. Źródła formułowania niemieckich sądów wartościujących o Polakach	34
2.3. Źródła napięć w stosunkach niemiecko-polskich po roku 1945	39
2.3.1. Wydarzenia historyczno-polityczne	40

2.3.2. Wydarzenia medialne	58
2.4. Podsumowanie	77

Rozdział 3

Język jako narzędzie ekspresji i wartościowania 79

3.1. Ekspresywna funkcja języka	80
3.2. Wartościująca funkcja języka	83
3.2.1. Miejsce wartości w opisie lingwistycznym	87
3.2.2. Typologia wartości	88
3.2.3. Wartościowanie w lingwistyce	90
3.2.4. Rodzaje wartościowania	93
3.2.4.1. Wartościowanie jakościowe i ilościowe	93
3.2.4.2. Wartościowanie eksplicytne i implicytne	94
3.2.5. Rodzaje wartościujących aktów mowy	97
3.2.6. Struktura aktu wartościującego	100
3.3. Językowe środki wyrażania wartości	102
3.3.1. Wyrazy wartościujące	103
3.3.2. Konotacja leksykalno-semantyczna w funkcji wartościującej	106
3.3.2.1. Konotacja a znaczenie denotacyjne leksemów	106
3.3.2.2. Miejsce wartości w konotacji	107
3.3.2.3. Typologia słownictwa konotacyjnie wartościującego	110
3.4. Podsumowanie	112

Rozdział 4

Strategie wyrażania etnicznych sądów wartościujących 113

4.1. Opis korpusu badawczego	115
4.2. Komentarz internetowy jako wartościujący gatunek tekstu	115
4.3. Założenia metodologiczne analizy	117
4.4. Strategie wartościowania w analizowanym korpusie	119
4.4.1. Deiktyczne eksponenty wartościujące	119
4.4.2. Etykietowanie wartościujące	124
4.4.2.1. Wartościowanie za pomocą rzeczowników	127
4.4.2.1.1. Dosłowne użycie rzeczowników wartościujących	128
4.4.2.1.2. Metaforyczne użycie rzeczowników wartościujących	139
4.4.2.2. Wartościowanie za pomocą przymiotników	143
4.4.2.3. Wartościowanie za pomocą czasowników	151
4.4.2.4. Wartościowanie za pomocą frazeologizmów	155

4.4.3. Ironizowanie	160
4.4.4. Dobór toposów wartościujących	163
4.4.4.1. Topos polskiego zacofania	163
4.4.4.2. Topos zagrożenia miejsc pracy	165
4.4.4.3. Topos życia na koszt niemieckich podatników	166
4.4.4.4. Topos polskiej niewdzięczności	169
4.4.4.5. Topos Polaka jako złodzieja	170
4.4.4.6. Topos niemieckiej ofiary i polskiego sprawcy	171
4.4.4.7. Topos polskiego ignoranta historycznego	176
4.5. Podsumowanie	177
Wnioski końcowe	179
Bibliografia	185
Summary	219
Zusammenfassung	221

Wstęp

Sądy wartościujące należą do tych wypowiedzi, które towarzyszą nam niezwykle często w codziennej komunikacji: „Mówiąc o rzeczach, faktach, o swoich przekonaniach ujmujemy je zawsze w pewne wartościujące schematy. [...] Język potoczny jest nasycony wartościami, nieustannie nam je podsuwa, a w pewnych wypadkach nawet narzuca” (GRZESIAK, 1991: 75). Wartościowanie odgrywa istotną rolę w postrzeganiu świata przez człowieka, gdyż poprzez język możliwe staje się „poznanie tego, co w mowie i piśmie wyrazili inni ludzie, oraz zapoznanie innych z naszymi myślami, uczuciami i pragnieniami” (PISAREK, 1999: 9–10). Proces ten zmierza nie tylko do uzyskania rzetelnego obrazu świata, lecz przede wszystkim do zdobycia wiedzy pozwalającej człowiekowi orientować się i działać w świecie:

Język, narzędzie komunikacji międzyludzkiej, kumuluje w sobie i utrwalia doświadczenia społeczne, których podstawą są wielorakie relacje między człowiekiem a tym wszystkim, co składa się na otaczającą go rzeczywistość. Owo utrwalone w języku doświadczenie społeczne sprawia, że poprzez język człowiek może nie tylko doraźnie orzekać o formach istnienia tejże rzeczywistości, ale może ją także wartościować (TOKARSKI, 2001: 343).

Oprócz wiedzy opisowej niezbędna okazuje się również „orientacja wartości, jaką dla podmiotu mają poszczególne elementy otaczającego świata” (LASKOWSKA, 2000: 342). Naukowy ogląd problematyki wartościowania nie może bowiem ograniczać się jedynie do poszukiwania poszczególnych wyrażeń wartościujących: sądy wartościujące muszą zostać najpierw odpowiednio zinterpretowane i zrozumiane. Dopiero na

takiej podstawie można zidentyfikować wartościującą funkcję użytych słów i sformułowań.

Niniejsza monografia stawia sobie za cel przedstawienie wartościujących działań mownych oraz językowych środków nominalizacji, orzekania, argumentacji i perspektywizacji leksemu *Polak/Polacy* w internetowych komentarzach do artykułów prasowych dotyczących stosunków niemiecko-polskich. Komentarze te zawierają bardzo dużą ilość ocen wartościujących, często dyskryminujących Polaków.

Praca składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy z nich poświęcony będzie opisowi cech sądów etnicznych, które oprócz elementów charakteryzujących daną grupę etniczną zawsze zawierają komponent wartościujący ją pozytywnie lub negatywnie. Ponadto ukazane zostaną najczęstsze motywy formułowania etnicznych sądów wartościujących.

W drugim rozdziale uwaga skoncentruje się na etnicznych sądach wartościujących o charakterze stereotypowym na przykładzie relacji niemiecko-polskich. Na wstępie przedstawiony zostanie obraz Polski i Polaków oraz jego ewolucja od XIX wieku aż do dnia dzisiejszego. Analizie poddane będą także źródła powstawania w świadomości niemieckiej etnicznych sądów stereotypowych o Polsce i Polakach. Ze względu na to, że jednym z głównych motywów wyrażania takich sądów są konflikty pomiędzy narodami, w dalszej części pracy zaprezentowane zostanie kalendarium najistotniejszych wydarzeń stanowiących źródło napięć pomiędzy Niemcami a Polską w okresie powojennym. Uwzględnione będą zarówno wydarzenia o charakterze historyczno-politycznym, jak i te, które kreowane i nagłaśniane były przeważnie przez media.

Biorąc pod uwagę fakt, że sądy etniczne mają z reguły nacechowanie pozytywne lub negatywne, zasadne wydaje się szczegółowe omówienie w trzecim rozdziale funkcji ekspresywnej języka, która ściśle wiąże się z funkcją wartościującą. Przedmiot refleksji stanowią na tym tle różne sposoby definiowania procesu wartościowania, które pojawiały się na przestrzeni lat w obszarze badań językoznawczych. Różne rodzaje wartościowania, struktura aktu wartościującego oraz środki językowe służące do wyrażania takich aktów będą sednem dalszych rozważań.

Czwarty rozdział ma na celu analizę językowych strategii wyrażania etnicznych sądów wartościujących. Materiał badawczy stanowią

komentarze internetowe do artykułów prasowych, które zamieszczano w latach 2009–2013 w wydaniach online najbardziej opiniotwórczych dzienników i tygodników niemieckich: „Die Welt“ (W), „Die Zeit“ (Z), „Frankfurter Allgemeine Zeitung“ (FAZ), „Süddeutsche Zeitung“ (SZ) oraz „Bild-Zeitung“ (BZ). Mimo licznych deklaracji polityków niemieckich o normalizacji relacji bilateralnych w analizowanych komentarzach do publikowanych artykułów wyraża się odmienny stosunek do opisywanych wydarzeń, polityków i tła historycznego oraz wykorzystuje się do tego całą gamę różnorodnych strategii i środków językowych.

W ostatniej części pracy zaprezentowane zostaną wnioski końcowe, które będą stanowić połączenie rozważań teoretycznych oraz wyników przeprowadzonych analiz fenomenów językowych z punktu widzenia pragmaty lingwistyki.

* * *

W tym miejscu szczególne podziękowania pragnę skierować do Pana **prof. zw. dr. hab. Jana Iluka** za produktywną i konstruktywną krytykę niniejszej monografii, za bezcenne rady, za czas spędzony na wspólnych dyskusjach, a przede wszystkim za wiarę w moje możliwości i ciągłe mobilizowanie mnie do badań naukowych.

Serdecznie dziękuję również Recenzentom, Pani **prof. UAM dr hab. Beacie Mikołajczyk** oraz Panu **prof. UW dr. hab. Waldemarowi Czachurowi**, za wnikliwą lekturę manuskryptu oraz wszystkie poczynione na różnych etapach pracy uwagi i udzielone mi ważne wskazówki, ponieważ nie tylko zmuszały one do refleksji, lecz także stanowiły inspirację do dalszych działań.

Mariusz Jakosz

Mariusz Jakosz

**Evaluation in Internet comments on press articles
concerning German-Polish relations
An attempt at pragma-linguistic analysis**

Summary

The subject of the following monograph is strategies for expression of ethnic evaluative statements in Internet comments on press articles concerning German-Polish relations. The comments appeared in Internet forums of German daily and weekly newspapers, including: *Die Welt*, *Die Zeit*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, *Süddeutsche Zeitung* and *Bild-Zeitung*. The research period comprised the years from 2009 to 2013, which were dominated by political events and media coverage prompting Internet users to be extremely active. In their comments often emerged acts of speech negatively evaluating Polish characteristics and ways of behaving.

The analysis of German comments is based on a critical discourse analysis. On that basis, an attempt will be made at answering the following questions:

1. What linguistic resources are used to call the Polish people?
2. What characteristics are ascribed to Poles?
3. What arguments serve to justify discrimination against Poles?
4. From what perspective are the pejorative terms relating to Poles and Poland formed?
5. Are evaluative statements about Poland and Poles expressed directly or obliquely? Are they amplified or rather toned down?

The analysis of the collected material allows us to distinguish the following evaluation strategies in Internet comments: simplification and/or generalization of views, categorization of ethnic features, emotionalization based on the opposition „we – they”, and positive auto-presentation of one’s own group and depreciation of a foreign group.

Key words: evaluative statement, stereotype, insult, depreciation

Mariusz Jakosz

Bewerten in Internetkommentaren zu Pressemitteilungen über deutsch-polnische Beziehungen Versuch einer pragmalinguistischen Analyse

Zusammenfassung

Ziel der vorliegenden Monographie ist es, Strategien zum Ausdruck wertender ethnischer Urteile in Internetkommentaren zu Pressemitteilungen über deutsch-polnische Beziehungen darzustellen. Die Kommentare erschienen in den Jahren 2009–2013 in Internetforen der deutschen Tages- und Wochenzeitungen wie: „Die Welt“, „Die Zeit“, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“, „Süddeutsche Zeitung“ und „Bild-Zeitung“. Die damaligen politischen Ereignisse und medialen Berichte beeinflussten die Aktivität der Internetnutzer besonders stark. In ihren Kommentaren kommen diejenigen Redeakte häufig vor, die die polnischen Eigenschaften und Verhaltensweisen negativ werten.

Die kritische Diskursanalyse wird der Untersuchung der deutschen Internetkommentare zu Grunde gelegt. Auf dieser Basis wird ein Versuch unternommen, folgende Fragen zu beantworten:

1. Welche Sprachmittel werden zur Bezeichnung der Polen eingesetzt?
2. Welche Eigenschaften werden den Polen zugeschrieben?
3. Welche Argumente dienen zur Rechtfertigung der Diskriminierung der Polen?
4. Aus welcher Bewertungsperspektive werden pejorative Bezeichnungen für Polen und die Polen formuliert?
5. Werden wertende Urteile über Polen und die Polen direkt oder indirekt ausgedrückt und werden sie verstärkt oder eher abgeschwächt?

Die Analyse des gesammelten Materials lässt folgende Bewertungsstrategien in Internetkommentaren unterscheiden: Simplifizieren und/oder Generalisieren der Meinungen, Kategorisierung der ethnischen Eigenschaften, Emotionalisierung auf der Grundlage der Opposition „wir – sie“, positive Selbstdarstellung der Eigengruppe und Abwertung der Fremdgruppe.

Schlüsselwörter: wertendes Urteil, Stereotyp, Beschimpfung, Abwertung

Redaktor
Mariola Massalska

Projekt okładki
Agata Augustynik

Redaktor techniczny
Małgorzata Pleśniar

Korektor
Ligia Dziadas

Łamanie
Alicja Załęcka

Copyright © 2016 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-8012-840-8

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-8012-841-5

(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 14,0. Ark. wyd. 14,5.
Papier offset. kl. III, 90 g   Cena 20 zł (+ VAT)

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, Spółka Jawna
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Mariusz Jakosz

WARTOŚCIOWANIE W INTERNETOWYCH KOMENTARZACH
DO ARTYKUŁÓW PRASOWYCH DOTYCZĄCYCH STOSUNKÓW NIEMIECKO-POLSKICH

Więcej o książce

CENA 20 ZŁ
(+VAT)

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-8012-841-5